

УДК 378.147:811.111

Ганджюра Л. О., Пономарьова В. А.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ 1 КУРСУ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ» В УМОВАХ РІЗНОРІВНЕВИХ ГРУП

У статті розглядається поняття різнорівнева група студентів, які вступають до вишу з різним рівнем підготовки з іноземної мови. Це створює труднощі психологічного та організаційного плану для викладача. Аналіз цих труднощів, а також шляхів організації навчання в таких групах, методів і підходів до викладання предмету в цих умовах дозволив визначити переваги та недоліки таких способів організації роботи студентів, як: індивідуальна робота, робота в парах, робота в (міні)-групах, колективна робота.

Ключові слова: різнорівнева група студентів, диференційоване навчання англійської мови, організація навчання, індивідуальний підхід.

У світлі новітніх освітніх можливостей з'являються потужні ефективні технології та підходи до більш ефективного навчання іноземних мов студентів ІТ спеціальностей. Питання підвищення ефективності викладання іноземних мов в Україні, зокрема англійської, на сучасному рівні є ключовим завданням працівників освіти в цій галузі, оскільки зовнішня політика європейських країн спрямована на інтеграцію та міжнародну співпрацю, особливо в сфері інформаційних технологій. Тому для студентів ІТ спеціальностей вивчення англійської мови та вдосконалення рівня володіння нею є актуальним питанням. На сьогодні, згідно вимог чинної програми [8], передбачається, що випускник ІІ класу повинен мати рівень володіння англійською мовою, який відповідає рівню В1 за шкалою Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти [7]. Однак, хоч мотиваційний аспект вивчення англійської мови, на перший погляд, не викликає сумнівів, виникають проблеми, пов'язані з різним рівнем володіння англійською мовою студентами в групі, оскільки іноземна мова є непрофільним предметом, і тому розподіл вступників у групи на таких факультетах відбувається за спеціалізацією, просто рандомно чи за алфавітом, або ще якимось чином без врахування рівня володіння англійською мовою. Саме тому викладання цієї мови у таких групах наразі стало актуальною проблемою для викладачів, які мають підібрати ефективні методи навчання, що відповідають потребам усієї групи.

Дослідженням шляхів підвищення ефективності процесу викладання іноземної мови у різнорівневих групах займалося багато іноземних і вітчизняних науковців. Серед зарубіжних це питання розглядали J. Budden, C. C. Shank, N. Hess, L. R. Terrill, J. Bell та C. A. Tomilson. Серед вітчизняних вчених питання диференційованого навчання неодноразово порушувалося такими науковцями, як: А. В. Перевозна, яка займалася проблемою диференціації навчального процесу викладання іноземної мови у середній школі; Ю. В. Павловська, яка розглядала способи організації навчального процесу у різнорівневих групах з орієнтацією на розкриття індивідуальних знань, умінь і навичок студентів. Проаналізовано поняття диференціації, описано її види у навчально-виховному процесі, особливості диференційованого та індивідуалізованого навчання, способи організації навчального процесу в умовах диференціації (М. Ю. Бухаркіна, Ю. М. Васіна, В. М. Володько, С. Ю. Ніколаєва, І. М. Осмоловська, Є. С. Полат, Г. К. Селевко, Є. С. Спіцин, І. Е. Унт, І. С. Якиманська та ін.). Питання впровадження персональних комп'ютерів у навчальний процес розглядалося низкою педагогів і методистів: обґрунтовані психолого-педагогічні передумови використання комп'ютерних технологій (В. П. Безпалько, І. М. Горелов, Є. І. Машбиць, К. Brown, M. Dehl, M. Grüner, T. Hassert, W. F. J. Stangl, V. Schölkopf). Н. С. Полька розробила фізіолого-гігієнічні вимоги щодо організації роботи з комп'ютером. Про актуальність розробки методик використання комп'ютерних програм свідчать докторські (Т. І. Коваль, П. І. Сердюков, С. В. Титова) та кандидатські (Д. І. Беленел, В. І. Варченко, Ю. М. Васіна, О. М. Зайцева, Л. С. Ісакова, О. В. Кисельова, М. С. Кузьміна, В. В. Моторін, О. М. Ротанова, Л. А. Цветкова, О. Л. Цеомашко, О. В. Якушина та ін.) дисертаційні дослідження.

Розвиток автономії студента досліджувався П. М. Леонтьєвим (2005), З. Дьорнеєм (2001), К. Кесслер (1992), Г. У. Шамо (2004). Динаміка розвитку автономії студента за умови зменшення доміантної ролі викладача у навчальному процесі досліджується психологом О. К. Осницьким. С. В. Чебровською (2003) були досліджені рівні сформованості автономії на базі груп умінь, цілеспрямований розвиток яких надає можливість випускнику досягнути вищого рівня автономії. Зокрема, передумовою формування автономії студента, методисти Т. Ю. Тамбовкіна (2000), Г. У. Шамо (2004), В. В. Харіс (2001) визнають стратегічну компетенцію, яка розуміється як володіння різними

типами стратегій і вмінням їх використовувати для розв'язання комунікативних англомовних професійно орієнтованих завдань в усному і писемному мовленні.

У. Рампійон (1989) було розроблено класифікації стратегій і запропонована методика їх використання. Окрім того, на протигагу авторитарному навчанню, де студент повністю покладався на оцінку викладача у визначенні власних навчальних досягнень, Н. В. Ягельська (2005), Н. Ф. Коряковцева (2003), Л. В. Трофимова (2002), Р. Перклова і Д. Літл (2001) пропонують використання таких засобів самоорганізації навчальної діяльності студента, як мовний портфель, щоденники, листи самооцінювання або самозвіти.

Проте ознайомлення з роботами зазначених науковців не вирішує поставлену проблему.

Метою цієї статті є дослідження сучасних методів організації навчання іноземних мов у різнорівневих групах немовних спеціальностей у закладах вищої освіти та аналіз ефективності їх використання, формулювання вимог до організації заняття з формування англомовних навичок і вмінь; виділення основних методичних принципів організації диференційованого навчання в різнорівневих групах студентів першого курсу та визначення компонентів діяльності викладача в таких групах.

Ключовим поняттям нашого дослідження є «організація навчання у різнорівневій групі», загальне значення якої полягає у висвітленні можливих на сьогодні варіантів підходів до навчання та організації аудиторної та самостійної (автономної) роботи студентів інженерних спеціальностей з різним рівнем володіння англійською мовою, де під «різнорівневою групою» (далі РР група) ми розуміємо групу студентів, до складу якої входять студенти з різним рівнем знань та навчальними потребами.

На сьогодні в більшості закладів вищої освіти для вступу на немовні спеціальності, до яких, зокрема належать ІТ спеціальності («Програмна інженерія», «Інформатика» тощо) абітурієнти можуть самостійно обирати третій предмет ЗНО між іноземною мовою та фізикою, тому можна очікувати, що групи на таких спеціальностях формуються зі студентів з різними рівнями сформованості англомовної мовної та мовленнєвої компетенцій.

Крім того, кожний студент має свій психотип і володіє певним набором навчальних стратегій, різний темп навчання, що потребує застосування індивідуального диференційованого підходу до організації процесу навчання іноземної мови з такими першокурсниками.

Для забезпечення ефективного та якісного диференційованого навчання в РР групах перед викладачем постають проблеми забезпечення матеріалами, розробки та підготовки комплексу спеціальних диференційованих завдань для проведення аудиторних занять в таких групах, мотивації студентів до активної участі в занятті [4].

Проблема мотивації до навчання є одним із найскладніших аспектів роботи в РР групах. Як зазначає І. П. Тригуб, поняття «мотивація студента» в контексті практичного заняття з іноземної мови може використовуватися для визначення рівня інтенсивності уваги та зусиль студента, витрачених на виконання різноманітних завдань. Мотивацією для студента виступає бажання вчитися заради досягнення не тільки академічної мети, а й для професійного зростання. Ступінь навчальної активності студента, зазначає авторка, є наслідком сильної або слабкої мотивації до навчання [9]. Завданням викладача є організувати роботу в групі таким чином, щоб задовольнити потреби та інтереси студентів усієї групи. А це означає, що викладач має приділяти однакову увагу студентам як з вищим рівнем володіння мовою, так і з нижчим. Зрозуміло, що студенти, які володіють мовою краще, більш активні на занятті, в той час як студенти з нижчим рівнем володіння мовою почуваються невпевнено та віддають перевагу пасивній участі в навчальному процесі. Завдання викладача полягає не в змушуванні слабких студентів до активної участі у навчальному процесі, а у створенні сприятливого середовища для навчання, де вони самі захочуть брати участь у занятті та не боятимуться зробити помилку [2, с. 42]. Таким чином, для успішного проведення заняття з іноземної мови у різнорівневій групі викладач має створити, перш за все, невимушену, привітну та дружню атмосферу.

З викладеного можна зробити висновок, що при плануванні заняття у різнорівневій групі викладач іноземної мови повинен враховувати не тільки рівні знань іноземної мови студентів, а й їхні психологічні особливості та потреби.

Слід зазначити, що диференційоване навчання передбачає більшу свободу дій і водночас більшу відповідальність студента за свій прогрес. Організація забезпечується шляхом взаємопов'язаного формування мовної, мовленнєвої, соціолінгвістичної і стратегічної компетентностей студента. Диференційований підхід – це один із напрямів індивідуалізованого навчання, що дає можливість кожному студенту працювати на рівні, адекватному рівню сформованості у нього аудиторних навичок і вмінь. Автори досліджень, присвячених роботі в різнорівневих групах, розглядають поняття рівневої диференціації, що, в свою чергу, передбачає планування, організацію та досягнення результатів навчання, при якому в змісті, що пропонується, виділяється мінімальний рівень базових результатів навчання і на цій основі визначаються достатній та вищий рівень оволодіння знаннями, вміннями та навичками студентів з предмету [13].

Дж. Бадден (J. Budden) [10] пропонує два способи організації диференційованого навчання іноземної мови у різнорівневих групах:

1. Поділ студентів на рівневі підгрупи (сильнішу, середню та слабкішу), які працюють незалежно одна від одної, та підбір завдань і вправ відповідної складності окремо для кожної підгрупи. Проте такий спосіб буде ефективним лише у навчанні учнів у середній малокомплектній школі, оскільки вчитель змушений проводити уроки з іноземної мови з двома класами одночасно, де в кожному класі різний рівень розвитку мовленнєвих навичок і вмінь, різний вік дітей та різні навчальні програми.

У РР групі студентів-першокурсників, які вивчають англійську мову професійного спрямування у закладі вищої освіти такий підхід прийнятний, але має певні недоліки. Так, студенти з нижчим рівнем знань іноземної мови можуть відчувати дискомфорт і неповноцінність, усвідомлюючи, що вони є слабшими від інших, а студенти з вищим рівнем підготовки будуть привертати увагу викладача до себе або перестануть брати участь у роботі, пояснюючи це тим, що їм не цікаво. Це може призвести до дезорганізації навчального процесу і втрати мотивації та інтересу студентів до вивчення мови [5].

2. Другий варіант, який можливо передбачити в цій ситуації, – це використання матеріалів, які зорієнтовані на середній рівень знань групи студентів з іноземної мови. Цей підхід до організації аудиторної роботи дає можливість організувати спільну роботу групи на занятті, враховуючи індивідуальні потреби кожного студента шляхом розподілу спільних завдань за різними рівнями складності.

Водночас, розглядаючи різні можливі підходи до ефективної організації заняття у РР групі, важливо також звернути увагу на такі форми роботи студентів, як індивідуальна робота, робота в парах, робота в (міні)-групах і колективна робота. Застосовуючи різні форми розподілу студентів на групи під час виконання інтерактивних завдань, викладач має змогу змінювати партнерів, перерозподіляти студентів, виводити їх із «зони комфорту» [11], що стимулює кращу роботу мозку, підвищує мотивацію, збільшує час на говоріння кожного студента, а також сприяє урізноманітненню завдань і відкриває нові можливості для творчого переосмислення стандартних вправ і завдань. Розглянемо детальніше кожен із цих методів роботи.

Індивідуальна робота. Такий спосіб організації роботи студентів на занятті з іноземної мови у РР групі є досить популярним, оскільки викладач має змогу підібрати для кожного студента окремі індивідуальні завдання відповідно до рівня володіння мовою. Також перевагою цієї форми роботи є можливість простежити за роботою кожного студента окремо, перевірити якість виконання роботи, індивідуально пояснити певний матеріал тим, у кого виникають труднощі під час самостійного виконання завдань.

Важливим елементом цього способу є застосування матеріально-ресурсної бази, адже для слабших студентів та для студентів, які володіють мовою краще, мають бути спеціально розроблені відповідні матеріали, кожний студент окремо відповідає за свою роботу, у кожного студента свої цілі [1, с. 168]. Позитивною характеристикою цієї форми роботи також слугує факт вільного вибору студентом завдань за рівнем складності. Це уможливує виконання завдання з мінімальним втручанням викладача.

Серед недоліків такої форми роботи слід зазначити відсутність інтеракції. Усне мовлення неможливо розвивати у студентів, виконуючи завдання лише письмово. Усні мовленнєві вміння, особливо діалогічне мовлення, вимагають інтерактивних форм роботи, а самостійна індивідуальна робота не сприяє розвитку комунікативних усно-мовленнєвих навичок і вмінь.

Робота в парах – це спосіб організації інтерактивної взаємодії студентів на занятті, який є найбільш ефективним у плані розвитку комунікативних умінь, оскільки відведений час на говоріння ділиться лише між двома студентами, один з яких активно продукує висловлювання, а інший активно слухає. Наразі можливі два варіанти підбору пар студентів – різнорівнева пара (heterogeneous) та однорівнева пара (homogeneous). [15] Робота студентів у однорівневих парах найбільш ефективна під час виконання проблемно-ситуативних завдань з частково пропущеною інформацією, коли у кожного з партнерів пропущена різна інформація. Для відновлення тексту студенти мають комунікувати, задавати відповідні запитання тощо. Прикладами таких комунікативних вправ для однорівневих пар можуть бути діалоги, рольові ігри чи інтерв'ю.

Робота студентів різнорівневих пар на занятті з іноземної мови може мати характер керування, коли сильніший студент відіграє ще й роль куратора, тобто керує процесом, допомагає слабшому студенту та виправляє його. Студенти з нижчим рівнем мають давати лише короткі конкретні відповіді чи задавати стандартні запитання [4].

Роботу в (міні)-групах науковці визначають як колективну роботу від трьох до шести студентів, що створює найоптимальніші умови для участі у роботі всіх членів групи та формування ефективної комунікативної компетентності, що є головною метою навчання іноземної мови.

Формування груп, так як і пар, може бути також двох типів: однорівневі (homogeneous) та різнорівневі (heterogeneous) [4]. У навчанні іноземної мови у різнорівневих групах ефективним способом є особливості розподілу студентів різнорівневих груп, що сприяє, з одного боку, створенню позитивної атмосфери в групі, оскільки слабші студенти не відчувають себе обмеженими та можуть проявити ініціативу, водночас сильніші студенти розвивають свої організаційні та інтерактивні вміння, з іншого боку, сприяє розвитку комунікативної діяльності студентів – студенти з вищим рівнем володіння мовою мають можливість не тільки повторити вивчений матеріал і використати свої знання, а й продовжувати

удосконалювати свої комунікативні здібності, а слабші студенти мають можливість збагатити свій словниковий запас і розвинути вміння пошуку потрібної інформації. Ефективність роботи таких груп також залежить від правильної постановки завдань викладачем. Викладач має розробити завдання таким чином, щоб у групі були задіяні всі студенти без виключення, або кожний член групи мав своє індивідуальне завдання.

Наступною формою роботи є *колективна робота*, або робота всієї групи одночасно. Колективну роботу застосовують на початку заняття для вступної бесіди та налаштування студентів на тему і в кінці заняття для оголошення підсумків [1, с. 167]. Прикладом таких завдань можуть бути колективні проектні роботи, де кожний студент відповідає за якусь частину проекту, або створення презентацій. Водночас колективна робота розвиває у студентів почуття відповідальності за успіх усієї групи та навчає їх довіряти один одному.

Отже, навчання іноземної мови у різнорівневих групах є складним процесом, оскільки вимагає ретельної підготовки та особливого підходу до організації роботи на заняттях. Шляхами до ефективнішого навчання іноземної мови у таких групах є використання різноманітних методів навчання іноземної мови та їх удосконалення, а також розробка та публікація відповідних навчальних матеріалів і комплексів, активне застосування технічних засобів навчання, а також подальше вивчення проблеми та пошук нових продуктивних методів навчання.

Таким чином, система навчання має бути спрямована на створення умов для розвитку й саморозвитку особистості студента як активного члена інформаційного суспільства, виявлення та використання його індивідуальних особливостей у процесі навчально-пізнавальної діяльності з урахуванням освітніх потреб, здібностей і пізнавальних інтересів. Це зумовлено особливостями інформаційного суспільства, серед яких визначають збільшення ролі інформації і знань, створення глобального інформаційного середовища, що забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їхній доступ до світових інформаційних ресурсів [2, с. 15].

Подальшою перспективою дослідження вважаємо розробку методичних завдань для студентів РР груп з використанням сучасних інформаційних технологій з урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента. Не менш важливою є й оцінка ефективності запропонованих підходів та їх подальше удосконалення.

Використані джерела

1. Бовтенко М. А. Компьютерная лингводидактика: учебное пособие / М. А. Бовтенко. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 216 с.
2. Городничая Л. В. Методические рекомендации по дифференцированному обучению студентов иноязычному аудированию с использованием компьютерных упражнений [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://book.net/index.php?p=achapter&bid=14821&chapter=1>
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Коваль Т. І., Сисоєва С. О., Сущенко Л. П. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: навч.-метод. посібник / Т. І. Коваль, С. О. Сисоєва, Л. П. Сущенко. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2009. – 380 с.
5. Павловська Ю. В. Особливості організації заняття з англійської мови у різнорівневих групах студентів немовних спеціальностей / Ю. В. Павловська // Збірник наукових праць НТУУ «Київський політехнічний інститут». Педагогічні науки. – Київ, 2012. – Вип. 102. – С. 163–169.
6. Петровська Ю. В. Методика організації автономного навчання англійської мови студентів технічних спеціальностей: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Спеціальність 13.00.02 – теорія і методика навчання: германські мови. – Київ, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.allbest.ru/>
7. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект [Колектив авт.: С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей, Ю. В. Головач та ін.]. – Вінниця : Нова книга, 2001. – 246 с.
8. Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти III ступеня, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 № 406 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/program/>
9. Тригуб І. П. Мотивація студентів як один із основних факторів успішної професійної підготовки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naub.oa.edu.ua/2014/>
10. Budden J. Adapting materials for mixed-ability classes / J. Budden // British Council. Teaching Tips [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.teachingenglish.org.uk/language-assistant/teaching-tips/adapting-materials-mixed-ability-classes>.
11. Five lessons I learnt when leaving my comfort zone [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.turnittotrvl.com/5-lessons-learnt-leaving-comfort-zone/>

12. Gorodnycha L. V. Method guide to differentiated and computer based teaching: differentiated teaching listening comprehension, university students, computer based exercises [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bo0k.net/index.php?>
13. Hordienko N. M., Lomakina L. V. Teaching EFL to Mixed-Ability Classes: Strategies, Challenges, Solutions / N. M. Hordienko, L. V. Lomakina // National Technical University of Ukraine «Kyiv Politechnic Institute». Advanced Education. – Kyiv, 2015. 3-d Edition. – P. 39–43.
14. Methodology in TESOL. A book of Readings [Editors: Michael H.Long, Jack C. Richards]. – USA : Newbury House Publishers, 1987. – 420 p.
15. Shank C. C., Terrill L. R. Teaching Multilevel Adult ESL Classes – Washington, DC: Center for Applied Linguistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cal.org/caela/esl_resources/digests/SHANK.html.
16. Valentic Doroteja. ELT in Multilevel Classes. Hupe Newsletter. – Croatia 2005, No. 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://associates.iatefl.org/pages/materials/pd.asp>

Гандзюра Л. А., Пономарева В. А.

ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ 1 КУРСА СПЕЦИАЛЬНОСТИ «ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ» В УСЛОВИЯХ РАЗНОУРОВНЕВЫХ ГРУПП

В статье рассматривается понятие разноуровневая группа студентов, которые поступают в вуз с разным уровнем подготовки по иностранному языку. Это создает трудности психологического и организационного планов для преподавателя. Анализ этих трудностей, а также путей организации обучения в таких группах, методов и подходов к преподаванию предмета в этих условиях позволил определить преимущества и недостатки таких способов организации работы студентов, как: индивидуальная работа, работа в парах, работа в (мини)-группах, коллективная работа.

Ключевые слова: *разноуровневая группа студентов, дифференцированное обучение английскому языку, организация обучения, индивидуальный подход.*

Gandziura L. O., Ponomarova V. A.

PECULIARITIES OF TEACHING ENGLISH TO MULTILEVEL GROUPS OF FIRST-YEAR STUDENTS SPECIALIZING IN IT

In this article, we consider the meaning of the notion «a multilevel group» and try to describe the patterns of effective classroom management and interaction in the groups of students specializing in IT.

Under «a multilevel group» we mean a group of students who have different levels of mastery in English, and therefore they experience a lot of individual problems. So do the teachers of English who work in such groups, because weaker students need more attention to be paid to the explanation of Grammar structures, and require slower tempo than their more advanced group-mates. At the same time, more advanced students can get bored with the explanation of Grammar and other material that they mastered at school specialized in the English language. As a result, the teacher has to consider not only the level of students' skills and knowledge of English, but also the psychological peculiarities of the teaching process in such conditions. Each student has developed his/her own learning style, strategies, and tempo of learning, and these factors should also be taken into consideration.

Remembering these factors, we suggest that the emphasis should be laid on the student-centered learning rather than on teaching techniques; students should be encouraged to further develop their autonomous learning strategies. Moreover, their motivation plays a great role in the studying process, as the level of student's activity depends greatly on the level of his/her motivation to the studies. The teacher faces quite a complicated and challenging task. He/She has to organise the work of their students in such a way that it would encourage all the students to participate in classroom activities. With this in mind, we analyzed and described the advantages and disadvantages of different ways of organizing classroom activities: individual autonomous work, work in pairs (homogenous and heterogeneous), work in small groups (homogenous and heterogeneous), and work with the whole group of students.

Key words: *multilevel group, classroom management, organization of the teaching process, individual autonomous work, homogeneous pair / group, heterogeneous pair / group.*

Стаття надійшла до редакції 4.11.2018.